

ПРОБЛЕМА ВНУТРІШНІХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У ДРАМАТИЧНИХ ПОЕМАХ ЮРІЯ ЛИПИ («ВЕРБУНОК», «СОН ПРО ЯРМАРОК», «ПАРАДА ВНОЧІ», «ЦАР-ДІВИЦЯ»)

Стаття присвячена з'ясуванню жанрової специфіки творів Юрія Липи, визначенню особливостей інтерпретації поняття особистісної трансформації у драматичних поемах письменника. У статті досліджується специфіка розвитку дії й визначаються особливості розгортання драматичного конфлікту у творах Юрія Липи. Аналізується система образів у драматичних поемах.

Ключові слова: Юрій Липа, драматична поема, конфлікт, дійова особа, розвиток дії, ідея, трансформація.

Драматичні поеми Юрія Липи становлять значну художню цінність: володіючи засобами драматургічного мистецтва, автор створює повновартісні художні твори з глибоким й напруженим філософським підтекстом, що охоплює широкий спектр проблем екзистенційного спрямування. Предметом художнього осмислення Юрія Липи стає сфера людської свідомості у найрізноманітніших проявах й втіленнях. Ідеї, які формують зміст і художню структуру драматичних поем, набувають самостійного значення, оскільки стосуються глобальних світоглядних принципів та їхньої мистецької реалізації.

Серед сучасних дослідників творчості Юрія Липи варто виокремити М. Зубрицьку [2], С. Хороба [7; 8; 9], Т. Салигу [6], І. Жифарську [1], Т. Мейзерську [5], О. Янчука [10] та ін. Вони звертають увагу на проблематику, жанрові й стилеві ознаки творів письменника.

Дослідження присвячується з'ясуванню філософських аспектів драматичних поем Юрія Липи, які невіддільні від їхньої художньої репрезентації.

Метою дослідження є визначення жанрових параметрів творів письменника; визначення специфіки художнього осягнення онтологічних проблем у творах; окреслення взаємовідповідності змісту і форми драматичних поем «Вербунок», «Сон про ярмарок», «Парада вночі», «Цар-Дівича».

Твори Юрія Липи характеризуються багатоманітністю художніх образів та своєрідною мистецькою проникливістю в осмисленні істотних проблем буття. Драматична поема «Вербунок» порушує проблеми національного визволення. Юрій Липа наголошує на моральному занепадові України через руйнування, відсутність цілісності, що виявляється головною перешкодою у боротьбі із ворогами. Автор відображає негативний емоційний стан моряка, який постраждав від бездержавності України. Його патріотизм поєднується із ненавистю до безсиливих земляків, які змирилися із роллю жертв і нічого не хочуть й не можуть робити. Загальна емоційна інертність вказує на достатньо безпросвітне майбутнє України: «І дерево то є внутрішня зловна сонність, / Що міць відродженню і вірі обкрадає» [3, с. 204]. Проте боротьбу він не може припинити, хоча вона і набуває дивних форм – його повстанський корабель потрібен для того, щоб «шарпати отчизни побережжя» [3, с. 204], розбуджуючи прагнення до відвоювання свободи.

Пошук правди і свободи стає важливішим за інші цінності: «Хай ми бандити, так бандити волі й слави, / Що не шинкують сном і дурманами» [3, с. 205]. Прагнення хлопця-сироти з України відшукати правду на протигагу підлості є вирішальним у визначенні його подальшого життєвого шляху: його переконання суголосні позиції моряка. Моряк пророкує складні історичні перипетії, через які повинна пройти Україна заради очищення і

відновлення національного ества. Вирішальну роль у цьому процесі він відводить собі та подібним борцям із негативними проявами національного характеру. Свою місію він окреслює так: «Край берегів великого народу / Кружлятимем до згину, згідні смерть / Для Нації життя – прийняти в льоті» [3, с. 206]. Моряк залучає до свого повстанського загону юнака. Він утверджує свої позиції боротьби за ідеали, яка представляє паралельний розвиток подій до загальної тенденції інертності. Проте моряка надихає дух нації, який залишається нездоланим, незважаючи на покірність значної частини українців.

Ідея утвердження національної ідентичності є основоположною у драматичній поемі Юрія Липи «Сон про ярмарок». Визначальним проголошується прагнення звільнитися від сонного існування. Зображений сон про ярмарок вибирає фантазмагоричні образи, які конституують проблему національного самовизначення. Автор вказує на слабкі риси національного характеру українців, що призвели до занепаду. Особливо саркастичним є розкриття схильності до жебрацтва, що визначає інфантильну позицію народу-жертви, тим самим позбавляючи права на самостійне самовизначення, створюючи абсолютну залежність від сторонніх зовнішніх дій: «Виведу я націю на роздоріжжя. / Попхинькаю над нею, / пограю на лірі, – / Може подивуються такій гарячій вірі / Інші народи з силою своєю» [3, с. 107]. Юрій Липа демаскує примітивність й слабкість позиції провідників народу, які прагнуть сховатися від існуючих історичних викликів, заперечити їх, які хочуть, по суті, зупинити розвиток, припинити будь-які дії, замінивши їх недоладною імітацією: «Якби так зробити війну без пожару, / Якби так зробити націю обережно, потихеньку, / Годувати її книжечками у затишному курничку / І вивести на світ готову, першорядну, без боротьби / Перехитривши всіх?» [3, с. 108].

Ярмарок у творі – місце висловлення різних бачень подальшої долі України, домінуючою є тенденція занепадництва, яку активно утверджують різні учасники. Юрій Липа показує безсилля, бездіяльність, ескапізм, споживацтво у фантазмагоричній площині. До прикладу, розкриває істинні причини протистояння – рушійною виявляється не відстоювання високих ідеалів державотворення, а примітивні прагнення затьмареного розуму: «Я переконую, розмовляю; / Потихеньку, при горілці, при чаю. // Видаю війни / наївній, знемагаючій владі, / військові відважному і слабому, / усім теоріям, усім пробам / І особам, і особам, і особам» [3, с. 110]. Розшарпаність й неусвідомленість історичної місії стають головними атрибутами зображення України. Кожен учасник зосереджений лише на невеличкому фрагменті якоїсь деструктивної діяльності, що у сукупності створює страхітливую картину нищення в Україні.

Юрій Липа загострює увагу на основних проблемах, що обумовлюють історичну скривдженість України: бездарність і слабкість влади в Україні; убога корисливість; відсутність самоповаги; нечесний ворог. Україна позбувається можливості активно впливати на будь-які процеси, саме тому автор у драматичній поемі показує продаж України на ярмарку. Проте вирішальним моментом стає внутрішнє пробудження, що асоціюється з відчуттям Божественного поклику. Усвідомлення істинності окреслює перспективи подальшого поступу, дає відчуття власного призначення, перефокусовує увагу з нищення, залежності на творення й свободу: «...І з вас зняряддя вибере Найвищий, / Тож зрійте душами, готові станьте в тиші, / Бо ось приходить – простір і надія, Що тут не ярмарок, а Сили дух повіяв» [3, с. 113]. Автор у фіналі твору виокремлює три поняття, важливих для здійснення місії державотворення: крові, що об'єднує народ у єдине ціле; любові й віри, які консолідують націю на духовному рівні і дають можливість залишити минуле та рухатися вперед.

«Сон про ярмарок» засвідчує пошук і знаходження головних підвалин національного самоусвідомлення: посеред деструктивних внутрішньонаціональних і зовнішніх процесів виринає і набуває цілком виражених форм розуміння істинних засад національного творення. Увага зміщується від ярмарку, який відображав руйніницьке начало й споживацький хаос, на Слово, що втілює конструктивну енергію й розкриває нові рівні усвідомлення. У творі Юрій Липа розкриває сутність ілюзорного та істинного. Веремія ярмарку і пов'язаний із ним негатив виявляються неістотними (про це свідчить і назва твору, оскільки поняття «сон»

вказує на нереальність зображеного, хоча й відтворює реальні емоційні стани) порівняно із розкриванням глибинного усвідомлення сутності, яка не підвладна часові.

У драматичній поемі «Парада вночі» система дійових осіб складається з Генерала, Маркитанки та Воїнів, які представляють певні рушії сили людського життя. Парад вночі знаменує момент перетворення: під впливом Генерала, що виражає потужну силу, Воїни переживають своєрідне внутрішнє пробудження, яке приходить на зміну їхній беззмстовній метушні і пасивності. Генерал спонукає їх до нового світосприйняття, що виходить за рамки звичного існування, й сприяє розкриттю нових відчуттів. Їхня нова діяльність і новий рівень розуміння балансують на межі смерті (втіленої в образі Генерала, що вказує на величність) і любові (зображеної в достатньо приземленому образі Маркитанки). Воїни полишають стан інертності, вони готові до вчинків, у яких проявлятиметься сила, що вестиме їх вперед.

Драматична поема «Цар-Дівича» відображає пошук незнаного, яке може знищити невідготувану людину. Через пошук відтворюються певні закономірності; невідповідності фантазій і дійсності; руйнування фантазій, які суперечать дійсності; процес знищення носія фантазій, який повністю з ними ототожнюється.

Головним героєм твору «Цар-Дівича» є князь, але увесь твір побудований на пошукові Цар-Дівичі. Прагнення князя стає для нього важливішим за реальне життя. Юрій Липа зображає видатного героя (князь неймовірно прославлений, у нього дивовижні чесноти), проте усі його помисли спрямовані на одруження із незнаною Цар-дівичею з казки.

Автор показує всепоглинаюче бажання героя, яке повністю його підпорядковує. Після казкової оповіді гусяря у князя зароджується прагнення одружитися із Цар-Дівичею. Проте він не може його здійснити, оскільки ніхто не знає, де її знайти. Після чотирьох невдалих спроб князя розшукати Цар-Дівичю, його бажання перетворюється на нездоланне, у ньому зосереджується сенс буття: «Ех, дарма я в світі жив, / душу запорошив, / а тепер у розболі серце колихаю!» [3, с. 156]. Бажання князя стало нав'язливим, і заради його здійснення він готовий на нерозсудливі вчинки, не розуміючи наслідків.

У князя з'являється можливість втілити своє бажання, але він одержує застереження, на яке не звертає уваги через захоплення своїми фантазіями. Один із розбійників, до яких він звертався із запитаннями про Цар-Дівичю, розповідає про чудодійне зілля і про змія, щоби здійснити задумане. Князь одразу влаштовує свято для слуг на честь імовірного здобуття Цар-Дівичі. Автор підкреслює гострі суперечності – стан радісного очікування не відповідає здійснюваній події. Змій його попереджає про страшну небезпеку: «Ой, князю, не знаєш ти, чого хочеш...» [3, с. 156].

Тривожні сигнали виявляються у подальшому розгортанні подій: князь хоче, аби слуги розділили його радість від очікуваного приходу нареченої, але слуги п'яні, і князь залишається один. Атмосфера нагнітається: «Стало Слово срібнеє над усім, мов лев на скелі, роз-/ гнівний. Розпустила рукава туга глибокая» [3, с. 159]. Зрештою прихід Цар-Дівичі ознаменував перетворення самого князя на пил і порох. Автор, використовуючи фольклорні образи (князя, Цар-Дівичі, змія) та мотиви пошуку і перетворення, зобразив невідповідність між уявлюваним і його репрезентацією: князь не розумів, про що просив, і не збагнув наслідків свого бажання, яке його знищило.

Драматичні твори Юрія Липи засвідчують осмислення ним сутнісних підвалин буття, через які виразно проступають особистісні, національні й віковічні проблеми. Насамперед драматурга цікавлять внутрішні інтенції, які вказують на двосторонній зв'язок свідомості із матеріальним світом, у якому вона існує й розвивається. Автор досліджує форми різнорівневої взаємодії через формування тих перетворень, які визначають спосіб подальшого розгортання внутрішніх та зовнішніх перипетій. Юрій Липа виокремлює істотні фактори, які обумовлюють процеси трансформації; з'ясовує особливості співвідношення реального й ілюзорного; розглядає людську свідомість як внутрішній простір творення уявного і дійсного та їх зіставлень. В образах дійових осіб автор втілює ідею трансформації – переходу до інших станів, які розширюють межі інтелектуального й емоційного сприйняття. Трансформаційні зміни у драматичних поемах Юрія Липи визначають спосіб осягнення

глибинних інтенцій свідомості і закономірностей буття, вказуючи на складність й неоднозначність відображених процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жифарська І. Національно-визвольна ідея в ліро-драматичних поемах Юрія Липи // Четверті Липівські читання. Пам'яті Івана та Юрія Лип. Зб. матеріалів Всеукраїнської наукової конференції 18-19 квітня 2008 р. Київ: Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2009. С. 131-139.
2. Зубрицька М. Текстуальність та контекстуальність мисленнєвого світу Юрія Липи // Юрій Липа: голос доби і приклад чину. Зб. наук. пр. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. С. 90-97.
3. Липа Ю. Поезія. Торонто, 1967. 292 с.
4. Липа Ю. Твори: у 10-ти т. Львів: Каменяр, 2005. Т.1. 545 с.
5. Мейзерська Т. Езотерична проблематика поетичної збірки Ю. Липи «Вірую» // Четверті Липівські читання. Пам'яті Івана та Юрія Лип. Зб. матеріалів Всеукраїнської наукової конференції 18-19 квітня 2008 р. Київ: Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2009. С. 99-107.
6. Салига Т. ...Завжди напружено, бо завжди проти течій... (Свген Маланюк та Юрій Липа) // Юрій Липа: голос доби і приклад чину. Зб. наук. пр. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. С. 9-19.
7. Хороб С. Українська драматургія 20-30-х років у Західній Україні та діаспорі // Івано-Франківськ: Нова зоря, 2008. 192 с.
8. Хороб С. Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століття (неоромантизм, символізм, експресіонізм): монографія. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 413 с.
9. Хороб С. Творчість Юрія Липи у дослідженнях Григора Лужницького // Юрій Липа. Зб. статей і матеріалів, приурочених 100-літньому ювілею з дня народження Юрія Липи. Івано-Франківськ: Факел, 2000. С. 43-46.
10. Янчук О. Пороги вічності Юрія Липи // Липа Ю.І. Вірую: вибрані вірші; перевидання за збіркою 1938 р. / Післяслово О. Янчука. Львів: Каменяр, 2000. С. 93-100.

Viktoriya Atamanchuk. The problem of inner transformatios in dramatic poems by Yuriy Lypa («Recruitment», «Dream of the Fair», «Parade at Night», «Tsar-Diva»).

Introduction. Dramatic poems by Yuriy Lypa are of considerable artistic value. Using the means of dramatic art, the author creates authoritative artistic works with a deep and intense philosophical subtext, covering a wide range of problems of existential content. The subject of Yuriy Lypa artistic comprehension becomes the sphere of human consciousness in a variety of manifestations and incarnations. Ideas that shape the content and artistic structure of dramatic poems acquire an independent value as they relate to global ideological principles and their artistic realization.

Purpose. The purpose of the study is to determine the genre parameters of the writer's works; to define the specificity of artistic comprehension of ontological problems in his works; to outline correlation of content and forms in dramatic poems «Recruitment», «Dream of the Fair», «Parade at Night», «Tsar-Diva».

Methods. The method of textual analysis is used in the article.

Results. The article is devoted to the elucidation of genre specificity in works by Yuriy Lypa, the peculiarities of the interpretation of key issues are determined. The article comprehends the problems of personal changes that take place under the influence of internal and external factors, and determine the peculiarities of the dramatic conflict deployment in the literary works. The system of images in the dramatic poems is analyzed in correlation with the uniqueness of the fundamental ideas embodiment.

Originality. The research is devoted to the clarification of the philosophical aspects of the dramatic poems by Yuriy Lypa, which are inseparable from their artistic representation.

Conclusion. The dramatic works of Yuriy Lypa testify comprehension of the essential foundations, through which personality, national and eternal problems appear clearly. First of all, the playwright is interested in internal intentions, which point to a two-way connection of consciousness with the material world in which it exists and develops. The author investigates the forms of multi-level interaction through the formation of those changes that determine the way of further deploying internal and external processes.

Key words: Yuriy Lypa, a playwright, dramatic poet, conflict, hero, development of action, transformation, personality, system of images, genre.

УДК 821.161.2 М. Зеров

Оксана Векуа

НАЦІОЦЕНТРИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА У ПУБЛІЦИСТИЦІ Й ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ЗЕРОВА

У статті йдеться про формування М. Зеровим націоцентричної моделі існування в українському культурному просторі. Поезії, перекладацький доробок, наукові та критичні праці свідчать про високий естетичний смак автора, його ерудицію, а звертання до античних мотивів було не втечею від реальності, а прагненням віднайти духовне опертя у більш віддаленому часі.

Ключові слова: модель, поет, сонет, нація, колоніальний, творчість.